

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора юридичних наук, професора Новицького Андрія Миколайовича

на дисертацію Сказко Олени Миколаївни

«Правові засади вирішення доменних спорів в Україні»,

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 081 – «Право»

I. Ступень актуальності обраної теми. Особливістю сучасного етапу цивілізаційного розвитку є позитивна динаміка використання можливостей цифрових технологій для досягнення політичних, економічних, освітніх та інших цілей, які щоденно постають перед суб'єктами правовідносин. Відносна новизна правового регулювання відносин, що виникають в інформаційній сфері, обумовлює інтерес з боку вчених-правознавців до з'ясування їх правової природи. Однак, в силу постійного розвитку нових технологій, і теоретичні напрацювання, і нормотворча діяльність завжди відстають від реальних потреб сучасності. Так, недостатня теоретична пропрацьованість та прогалини у правовому регулюванні реєстрації доменних імен сприяють збільшенню кількості доменних спорів, які лише починають привертати увагу науковців і на сьогоднішній день ще не здобули достатнього висвітлення у науці інформаційного права. Вказане обумовлює актуальність визначення особливостей правового забезпечення вирішення доменних спорів в Україні та слугує підтвердженням актуальності теми дисертаційного дослідження О.М.Сказко.

Роботу виконано відповідно до пп. 45, 49, 52 Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020, Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.06.2016 № 402, п.4 розділу 7 Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, схваленої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України (далі – НАПрН) від 03.03.2016 року, у межах науково-дослідних робіт Науково-дослідного

інституту інформатики і права НАПрН України «Теоретико-правові основи захисту прав, свобод і безпеки людини в інформаційній сфері» (січень 2018 р. – грудень 2022 р., номер державної реєстрації 0117U007745) та «Теоретико-методологічні засади правового регулювання суспільних відносин в умовах використання технологій Інтернет речей» (січень 2017 р. – грудень 2019 р., номер державної реєстрації 0116U007744), що слугує додатковим підтвердженням актуальності обраної теми дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Належна ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечуються, використанням низки загальноновизнаних і спеціальних методів пізнання; аналізом наукових розробок у досліджуваній сфері, що дало змогу узагальнити теоретичні висновки і погляди, викладені у вітчизняній та зарубіжній літературі, правових концепціях і відповідних програмах; відповідною апробацією результатів дослідження і їх оприлюдненням, згідно встановлених вимог.

Ознайомлення із науковим дослідженням дає підстави стверджувати, що основні положення і висновки, які виносяться авторкою на захист, мають відповідний ступінь наукової новизни. Підґрунтям цих, на нашу думку, в більшості випадків, обґрунтованих та достовірних висновків, які доповнюють існуючі позиції науковців або по-новому надають вирішення існуючих проблем, виступають достатні методологічна, теоретична, інформаційна та джерельна бази.

Аналіз дисертаційного дослідження свідчить, що у роботі правильно використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання. Методи аналізу та синтезу, дедукції та індукції цілком коректно було використано під час формулювання сутнісних ознак доменного спору (підрозділ 1.1) та визначення особливостей розмежування між нормами інформаційного та інших галузей права у сфері вирішення доменних спорів (підрозділ 1.2). Формально-догматичний та історико-правовий методи дозволили дисертантці охарактеризувати юрисдикційні та неюрисдикційні форми вирішення доменних спорів в Україні (підрозділ 2.1), а також визначити перспективи впровадження юридичної відповідальності за

кіберсквотинг (підрозділ 3.2). Системно-структурний і компаративний методи застосовувалися під час з'ясування сутності правового статусу центрів вирішення доменних спорів (підрозділ 2.2). У роботі було продуктивно використано й інші методи наукового пізнання, сукупність яких дозволила досягти належного ступеня обґрунтованості і достовірності отриманих висновків, пропозицій та рекомендацій.

Слід відзначити достатню емпіричну базу дисертаційної роботи, яку склали, зокрема: Конституція України, закони України «Про інформацію», «Про телекомунікації», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», інші законодавчі та підзаконні акти України, в яких визначено засади суспільних відносин, які виникають під час вирішення правових спорів в інформаційній сфері, документи Інтернет-корпорації з присвоєння імен та номерів (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers, або ICANN) та акти Адміністратора публічного домену .UA.

Робота, запропонована О.М. Сказко, характеризується системним підходом до предмету дослідження. Структурно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які включають сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Структура повністю відповідає цілям і задачам дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені авторкою. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується також критичним аналізом наявних літературних джерел юридичного та методологічного спрямувань.

Справляє позитивне враження джерельна база роботи. Докладний аналіз досліджень правового забезпечення вирішення доменних спорів на національному та міжнародному рівні, вивчення досвіду функціонування зарубіжних центрів вирішення доменних спорів, аналіз іншомовних джерел дали можливість провести порівняльний аналіз та надати конкретні пропозиції.

У вступі чітко обґрунтовано актуальність проблеми, науково коректно сформульовано мету, яка корелює з темою, та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт та предмет роботи. Логічно окреслено систему використаних в роботі дослідницьких методів.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-правова характеристика доменних спорів як категорії інформаційного права» авторка проаналізувала поняття та ознаки доменного спору, визначила особливості розмежування між нормами інформаційного та інших галузей права у сфері вирішення доменних спорів.

У роботі дисертанткою визначено ознаки доменних спорів, до яких вона цілком обґрунтовано відносить те, що: а) доменний спір є різновидом юридичного конфлікту; доменний спір у юрисдикційній формі відповідає вузькому розумінню юридичного конфлікту, а у неюрисдикційній – широкому розумінню вказаного феномена; б) доменний спір виникає у регулятивних правовідносинах особливого типу, для яких є характерною наявність саморегулятивних механізмів зі зменшення порівняно із класичними регулятивними відносинами впливу держави, який проявляється у вигляді цілеспрямованого правового регулювання; у цілому це відповідає концепції так званого «м'якого права», яка протягом останнього десятиліття набула поширення передусім у державах Європейського Союзу; в) доменним спорам притаманна наявність суперечностей, породжених конфліктом інтересів сторін; суперечності як протилежні за змістом і спрямованістю потреби та інтереси, що мають дихотомічний характер, виступають причинами доменних спорів; разом із тим не всі суперечності призводять до формування доменного спору, деякі з них знаходять своє вирішення у безспірному порядку, наприклад у разі самостійної та не обумовленої заявою (позовом, скаргою) іншої сторони відмови суб'єкта досліджуваних правовідносин від доменного імені, якщо останнє не було делеговано або заблоковано; г) виходячи із розуміння доменних спорів у Єдиній політиці вирішення спорів про доменні імена, затвердженій ICANN 26 серпня 1999 р., дисертантка сформулювала таку ознаку доменного спору, як ідентичність або схожість до ступеня ототожнення певного доменного імені з товарним знаком третьої сторони; г) доменні спори можуть охоплювати спори як пов'язані із захистом порушених прав та інтересів суб'єктів господарських відносин, так і із захистом прав та інтересів суб'єктів публічно-владних повноважень або із зобов'язанням зазначених суб'єктів вчинити певні дії;

д) доменні спори характеризуються наявністю в однієї зі сторін спору прав та законних інтересів стосовно певного доменного імені; е) ознакою доменного спору є недоброчесність реєстрації або використання доменного імені; є) суттєвою властивістю доменного спору є порушення визначених компетентними органами правил реєстрації доменних імен (с.62-63).

Авторка слушно проводить розмежування між нормами інформаційного і цивільного права, якими регулюється вирішення доменних спорів, здійснюється при цьому за критерієм інтересу, який, на її думку, у цивільно-правових відносинах буває суто приватним, а в інформаційно-правових – як публічним, так і приватним. Слід погодитися із думкою дисертантки, що обов'язковою умовою застосування норм господарського права є ведення сторонами спору господарської діяльності, тоді як у межах інформаційного права ведення стороною доменного спору господарської діяльності не є обов'язковою ознакою (с.65).

У другому розділі дисертаційної роботи «Інформаційно-правова характеристика вирішення доменних спорів в Україні» авторкою визначено особливості юрисдикційних та неюрисдикційних формі вирішення доменних спорів в Україні та з'ясовано сутність правового статусу центрів вирішення доменних спорів.

Слід погодитися з думкою дисертантки, що юрисдикційні форми вирішення доменних спорів мають національний (локальний у межах певної держави) характер і регламентуються вимогами процесуальних кодексів, у межах яких здійснюється судочинство. Особливості юрисдикційної форми вирішення доменних спорів, як цілком переконливо обґрунтовано у роботі, обумовлює дещо відмінний від інших видів спорів порядок судового розгляду. По-перше, обов'язковий досудовий порядок урегулювання спору, згадування про який міститься у частині 4 ст. 124 Конституції України, на рівні закону України не визначено. Спроби законодавчого врегулювання вказаної проблеми так чи інакше наштовхуються на питання про межі впливу держави на Інтернет. По-друге, вирішення доменних спорів в юрисдикційній формі не має своїми передумовами наявність попередніх спроб їх вирішити на рівні органів державної влади та

місцевого самоврядування. Це безпосередньо впливає з першої особливості юрисдикційної форми доменних спорів. По-третє, вирішення доменних спорів регулюється нормами декількох галузей права, розмежування між якими характеризується конфліктом юрисдикцій різних судів (с.130-131).

Уявляє інтерес історико-правовий аналіз юрисдикційної форми вирішення доменних спорів, який включає три стадії, для кожної з яких характерними були певні ознаки, пов'язані з рівнем розвитку національного законодавства, правозастосовної практики та розвитком самої системи доменних імен. На першій стадії розвитку юрисдикційної форми вирішення доменних спорів (2006–2010 рр.) відбувалося структурування вимог до доказів у доменних спорах, а сама судова практика відрізнялася значним переважанням рішень судів щодо відмови у задоволенні позовних вимог. На другому етапі (2011–2017 рр.) спостерігається поступове формування усталеності позицій судів, що було викликано як зростанням кількісних показників розглянутих справ, так і поступовим удосконаленням законодавства України в аспекті правового захисту інтелектуальної власності. Третій етап розпочався у 2018 році і триває й нині. Протягом вказаного періоду тривало вдосконалення як нормативно-правових актів України в галузі захисту права інтелектуальної власності, так і політики та принципів вирішення доменних спорів у домені .UA. Авторка цілком переконливо доводить, що для третього етапу розвитку судової практики у сфері вирішення доменних спорів є характерним широке використання судами принципу найбільш справедливого й ефективного способу захисту – визнання документів адміністратора домену .UA звичаєм ділового обороту (с.132-133).

У третьому розділі «Підвищення ефективності інформаційно-правового забезпечення вирішення доменних спорів в Україні» визначено напрями удосконалення інформаційного законодавства в сфері вирішення доменних спорів в Україні, перспективи впровадження юридичної відповідальності за кіберсквотингу та особливості розвитку саморегульвних механізмів захисту права на доменне ім'я в Україні.

Уявляє цінність для подальшого розвитку інформаційно-правової науки підхід дисертантки до сутності та особливостей кіберсквотингу (с.186). З урахуванням аналізу теоретичних джерел та правових актів у досліджуваній сфері авторка пропонує внесення змін та доповнень до законів України «Про телекомунікації», «Про місцеве самоврядування в Україні», а також до проекту закону «Про медіацію», який знаходиться на розгляді у Верховній Раді України.

Завершується робота досить розгорнутими висновками, які впливають зі змісту роботи, є логічними, слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційної роботи.

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо дійти висновку, що мета дисертаційної роботи в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною значущістю. Вони можуть бути використані у законотворчій діяльності – під час удосконалення актів інформаційного законодавства у досліджуваній сфері; у науково-дослідній діяльності – для подальшого дослідження проблем реєстрації та використання доменних імен і вирішення доменних спорів; у правозастосовчій діяльності – для вдосконалення діяльності з вирішення доменних спорів; навчальному процесі – для підготовки та проведення лекційних і семінарських занять під час викладання дисциплін «Інформаційне право» у закладах вищої освіти.

Достовірність і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження, варто вказати на наступні результати, що мають вагому наукову новизну.

По-перше, цінним з юридичної точки зору є те, що дисертанткою на підставі аналізу теоретико-правових джерел та актів інформаційного законодавства сформульовано поняття доменного спору у широкому розумінні як виду правового спору, який виникає у регулятивних правовідносинах, пов'язаних з реєстрацією та/або використанням доменних імен, унаслідок ідентичності або схожості до

ступеня ототожнення певного доменного імені з торговельною маркою третьої сторони або найменуванням органу публічної влади, за умови відсутності в однієї зі сторін спору прав та законних інтересів стосовно цього доменного імені внаслідок порушення визначених компетентними органами правил реєстрації та використання доменних імен; у вузькому розумінні доменні спори являють собою вид правових спорів, пов'язаних із захистом у судовому та досудовому порядку порушених майнових прав та інтересів суб'єктів правовідносин, пов'язаних з реєстрацією та використанням доменних імен;

По-друге, на підставі аналізу діяльності центрів доменних спорів держав-членів ЄС авторкою доведено, що доменні спори за участю органів державної влади і місцевого самоврядування, предметом яких є неправомірна реєстрація та/або використання у доменному імені їх назви, мають публічно-правовий характер, що відповідає правовій позиції Європейського Союзу, яка знайшла своє втілення у пп. d ч.3 ст.21 Регламенту ЄС 874/2004, відповідно до яких до недобросовісного (недоброчесного) використання доменного імені належить використання в ньому назви державного органу.

По-третє, у роботі дістали подальшого розвитку шляхи розвитку саморегулювальних механізмів захисту права на доменне ім'я в Україні, які можуть бути враховані під час удосконалення актів інформаційного законодавства.

Аналіз змісту роботи свідчить про самостійну, завершену, аргументовану, комплексну роботу і дозволяє констатувати науково-теоретичний та прикладний рівень проведеного дослідження.

За результатами дослідження запропоновано ряд пропозицій щодо удосконалення правового забезпечення вирішення доменних спорів в Україні.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій відображено в опублікованих 22 наукових працях автора, серед яких сім наукових статей, одну з яких опубліковано у фаховому науковому виданні Європейського Союзу, та 15 тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту

дисертації відповідає вимогам МОН України та п.11 Тимчасового порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації.

Основні положення дисертаційного дослідження висвітлювалися під час роботи на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбувалася апробація дисертаційного дослідження, характер статей дисертантки, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою розкривають предмет дисертаційного дослідження. Загалом вважаємо, що дисертація пройшла належну апробацію; вона є самостійною науковою працею, що має завершений характер.

Дискусійні положення і зауваження по дисертації. Аналіз дисертаційної роботи дає можливість показати позитивні моменти наукової роботи, проте, як і більшість робіт такого характеру, робота викликала ряд запитань, крім того, вважаємо вартим визнати окремі положення роботи як такі, що потребують уточнення, або є дискусійними. Зокрема:

1. Особливістю сучасних проблем щодо правового регулювання суспільних відносин пов'язаних із вирішенням доменних спорів багато в чому залежить від визначення юрисдикції. Чи можна вважати юрисдикцією держави України ті спори, які виникають між суб'єктами іноземних держав, а сам спір виник через правочин який виник на території іншої держави та має юридичні наслідки та території іншої держави, а платформа для виникнення предмету спору була обрана саме платформа домену .UA.

Існує багато наукових дискусій щодо можливості вирішення спорів пов'язаних із саме доменними спорами. Чи важливою є прив'язка до юрисдикції найвищого домену .UA чи наприклад УКР., як до вказівника встановлення юрисдикції. Тому потребує додаткової аргументації поняття встановлення юрисдикції доменних спорів.

2. Не зовсім коректним, на мою думку, є цитування нормативних документів (Принципи ICANN), які були перекладені із англійської мови на

російську, при цьому цитата в роботі викладена саме на російській мові. Виникає питання чому не на мові оригіналу або в перекладі на державній мові, на якій виконана вся робота (сторінка 114 роботи)..

3. У роботі дається аналіз місця ТОВ «Хостмайстер» в загальній системі реєстрації доменних імен та відповідно, вирішення доменних спорів. Проте немає аналізу системи взаємозв'язків зазначеного суб'єкта із державними органами. Не достатньо аналізується роль державних інституцій в регулюванні питань розподілу функцій, прав та обов'язків. Аналіз суб'єктності, правового статусу всіх суб'єктів правовідносин, пов'язаних із процедурою реєстрації та вирішення спорів покращили б роботу та визначили коло відносин та сферу застосування конкретних спорів.

4. У роботі зустрічаються випадки цитування нормативних документів, правил, інструктивного матеріалу дослівно, без належного аналізу. Робота значно покращилась би, якби замість цитування порядку був зроблений його ґрунтовний аналіз із зазначенням позитивних та негативних особливостей та можливих шляхів вирішення проблемних аспектів, аналізу можливих ризиків щодо застосування норми чи навпаки, можливих ризиків обходу норми.

5. У підрозділі 3.2. «Перспективи впровадження юридичної відповідальності за кіберсквотингу», розкривається зміст, аналіз поняття та підходів до сутності кіберсквотингу. Позитивно оцінюючи підхід дисертантки до висвітлення зазначеного поняття, необхідно зазначити окремі моменти: під кіберсквотингом слід розуміти недобросовісне отримання прибутку. Виникає сумнів в коректності вислову «недобросовісне отримання прибутку». Якщо це із порушенням норм немайнових прав праволодільців (право на ім'я, право на назву тощо), то зрозуміло що це є правопорушення. А що роботи, якщо первинно, при реєстрації не було ні мотиву, ні причин, ні навіть впевненості в тому, що така назва домену буде використана із порушенням норм моралі, права чи із іншою метою. Тому такі словосполучення у понятійних висновках потребують уточнень та більш коректного застосування.

6. У додатку Г. авторка наводить Тарифи оплати роботи членів комісії згідно з Політикою вирішення спорів щодо доменних імен в домені .UA, однак не висловлює свою позицію щодо наведених відомостей у тексті роботи, що спричиняє потребу додаткових пояснень та викликає питання: а взагалі навіщо цей додаток взагалі.

Разом із тим, зазначимо, що наведені зауваження суттєво не впливають на загальний позитивний висновок щодо якості проведеного дослідження і можуть слугувати чинниками дискусії під час захисту дисертації, а дисертація О.М. Сказко на тему «Правові засади вирішення доменних спорів в Україні» є самостійною завершеною дослідницькою роботою, в якій одержано нові достовірні та обґрунтовані результати, що у сукупності вирішують вагоме для науки інформаційного права завдання, а саме визначити сутність та особливості вирішення доменних спорів в Україні та сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення законотворчості та правозастосовної діяльності у досліджуваній сфері.

Дисертаційна робота за своїм змістом та формою відповідає встановленим нормативним вимогам та профілю спеціальності 081 «Право».

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження на тему «Правові засади вирішення доменних спорів в Україні» відповідає вимогам, передбаченим Законом України «Про вищу освіту», Порядком проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а його авторка – Сказко Олена Миколаївна - за результатами проведення публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Директор НДІ «Ресурс»
доктор юридичних наук, професор

А.М. Новицький

Підпис А.М. Новицького засвідчую
Нач. віділу кадрів

Т.І. Онофрійчук